

VAJDASÁG ÖNKORMÁNYZATI ALAPOKMÁNYA

Irta: Dr. Gyetvai Károly

Népeink, államunk, társadalmunk évfordulót ünnepel. A megünneplésében ott van a magyar kisebbség is. Az új Jugoszlávia születésének ünnepéről van szó. Ez a történelmi esemény öt évvel ezelőtt történt. Emlékeznünk kell ez alkalomból a népfelszabadító mozgalomra, általános népfelkelésre, a megszállók és cinkosaik ellen vívott győzelmes harcra. Tito Marsailira, államunk alapját képező első határozatokra és aktusokra, a politikai és állami vezetőségi szervnek az AVNOJ-nak 1943. november 29.-én Boszniában hozott iajcei történelmi jelentőségű kinyilatkoztatására és határozataira, amelyek a jövőre vonatkozóan megalapozták és kiilölték állami, politikai és társadalmi életünk és fejlődésünk útiránvát és alapvető vonalait.

1943. november 29.-ike történelmi fordulót jelent államéletünkben. A felszabadító háború során népi forradalmunk a szó teljes értelmében megsemmisítette a régi kapitalista Jugoszlávia államképezetét. A felszabadító harcban tehát szó sem lehetett a régi elnyomó állam visszaállításáról vagy annak átszervezéséről. A régi jugoszláv államnak meg kellett semmisülnie, mert a kizsákmányoló és elnyomó uralkodó osztálynak volt a hatalmi eszköze. Innen származik a régi állam népellenes volta és rendeltetése. A régi államképezetet valósággal szétromboltuk. Ezért nálunk a népfelszabadító harc során nem kormányváltozás történt, hanem egy elnyomó rendszer semmisült meg teljes egészében. Alapvetően meg kell különböztetni népi forradalmunk állásfoglalását a régi állammal szemben a kapitalista, burzsoá államok kormányváltozásától vagy kormányváltozásától. A kapitalista államokban az egyik kormány illetve kabinet lelép és elmegy, a miniszterek elhagyják székeiket, a kormány tehát megbukik s helyébe jön egy másik, amely azonban semmiben sem különbözik az előbbitől. Csupán a személyek cserélődnek ki. Személycseréről lehet csak beszélni, amely viszont az elnyomott és kizsákmányolt népi tömegek politikai, gazdasági és társadalmi helyzetén mitsem változtat. A népfelszabadító háborúban viszont a forradalom elseperte a kizsákmányoló uralkodó osztályt s a dolgozó tömegeket emelte uralomra. Az állami és társadalmi életben gyökeres változások történtek. Az uralkodó osztály eltűnt, s a hatalmat a nép vette kezébe, ennél fogva a társadalmi erők viszonya teljesen megváltozott.

Az új Jugoszlávia nem folytatása a régi államnak, tekintettel a nélyreható forradalmi változásokra és átalakulásra, még csak feltételezni sem lehet hármilyen természetű jogfolytonosságot. Nálunk forradalmi úton népeink egy új államot, népi államot harcoltak ki. A régi monarchia mint államtipus végleg eltűnt s ezzel szemben az új államunk szövetségi népköztársaság, amelynek alapja népeinknek szabad önrendelkezése. A régi Jugoszláviáról beszélve meg kell még említeni, hogy a központosított egveduralom, a társadalmi és nemzeti egyenlőt-

lenség, a kisebbségi jogfosztottság, a nagyszerb kapitalista klikk politikai és gazdasági hatalma, a hegemonia, az uralkodóház és az udvar hatalmassága, a népek és nemzetiségek gyűlölködése és viszálykodása a múlté. E tekintetben 1943 november 29-ike alapvető történelmi fordulópontot jelent, mert gyökeresen szakított a bűnös elnyomó rendszerrel és államgézézzel.

A népfelszabadító harc nagy fontosságot tanúsított mindig az új állam kérdésének. Öt évvel ezelőtt, tehát 1943. végén Boszniában, Jajce városában a népfelszabadító harc képviselői az AVNOJ második ülészakán kimondták, hogy az új Jugoszlávia szövetségi azaz föderatív állam lesz, népeink egyenlőségére és egyenlőségre alapián. Ez a legmagasabb politikai képviselői szerv kimondotta egyben azt is, hogy az új Jugoszláviában a nemzeti kisebbségek is teljes egyenlőséget fognak élvezni. Ennek követeztében 1944. októberében nem a gyűlölet és bosszú politikájának hordozói, hanem az egyenlőség és testvériség derék harcosai hozták a felszabadulást.

Az új Jugoszlávia szövetségi állam. A szövetséget hat népköztársaság alkotja. Ezen népköztársaságok közül az egyik Szerbia, ehhez tartozik Vajdaságunk mint önkormányzati tartomány.

Vajdaságot földrajzilag Bácska, Bánát és Szerémség alkotja. A nemrég megtartott népszámlálás adatai szerint lakossága egymillió 663 ezer. Vajdaság az iparilag és mezőgazdaságilag legfejlettebb vidékeink sorába tartozik, azonkívül műveltségi színvonala is magas.

Régen Vajdaságnak nem volt önkormányzata, azaz autonómia. Ha voltak is bizonyos ily irányú törekvések és mozgalmak, nem bontakozhattak ki s nem váltak általános népi mozgalommá. Száz évvel ezelőtt igaz kiképzették Szremszki Karlovcin a »Szerb Vajdaságot«, ezt azonban semmiképp sem szabad azonosítani a mai Vajdasággal mint önkormányzati tartománnyal, sőt párhuzamot sem lehet vonni a kettő között. Az úgynevezett Szerb Vajdaság az akkori uralkodó osztálynak volt az elképzelése, tehát eszközt látott benne osztályuralmának fenntartása és megerősítése céljából. Ezért az 1848—49-es »mozgalom« vezetői főpapok voltak Rajacsics püspökkel az élükön, aki mint Habsburg üdvözlő tüntette ki magát, továbbá földesurak, középkori dúsgazdag kereskedők, szerb nemzetiségű osztrák főtisztviselők és magasrangú katonatisztek uralmi érdekeivel azonosult a »Szerb Vajdaság«, amely elnyomást jelentett nemcsak a szerb néppel, hanem a többivel szemben is. Ez a »mozgalom« a Habsburg uralkodóház és általában az osztrák reakcióhoz szegődött. Így történhetett meg, hogy az 1848—49-es forradalomban, illetve szabadságharcban a szerb szemben állt a magyarra s mesterségesen egymásra uszították őket. Az uralkodó osztálynak tehát ez alkalommal is az volt az érdeke, hogy népeinket egymással szembehelyezze, viszálykodásaitkat isaiát cölilaira használja ki. Ezzel szemben tény az, hogy a dolgozó tömegeknek tekintet nélkül a nemzetiségre, faira és vallásra mindig együgyűen volt a közös ellenségük: a földesúri kizsákmányoló és a kapitalista uralkodó osztály. Száz évvel ezelőtt azonban még nem létezett egy megszervezett társadalmi erő, a munkásosztály, amely történelmi és társadalmi hivatottságánál fogva egy haladó politikai világnézet köré csoportosította volna úgy a szerb mint a magyar népi harcos erőket. Az 1848—49-es magyar szabadságharcnak viszont az volt a fogyatéka, hogy nem kap-

csolta be a szerb elnyomott tömegeket s nem tanúsított megértést a szerb tömegek nemzeti egyenjogúságért megnyilvánuló törekvéseivel szemben. A »Szerb Vajdaságban« tehát egyenjogúságról, egyenlőségről, testvériségről és egységről nem lehetett szó. A mai Vajdaságban viszont a népek és nemzetiségek egyenjogúsága, egyenlősége, testvérisége és egysége alapvető. Ezért tehát a »Szerb Vajdaságot« a mai Vajdasággal mint a Szerb Népköztársaság államkeretébe tartozó önkormányzati azaz autonóm tartománnyal összehasonlíthatni sem lehet. A múlt évszázad második felében a haladó szerb írók közül például Popovics Sztéria Jován bírálja élesen a »Szerb Vajdaságot« a »Haza fiak« (Rodoljubci) című darabjában, rámutatva az uralkodó osztály romlottságára, hamis és kétszínű hazafiságára, amelynek csak az volt a célja, hogy egyénileg minél jövedelmezőbb állásba jussanak a »vezetők« s ezáltal a nép terhére kielégítsék önző kapzsiságukat a vagyon illetve a pénz után. A kérdés kimerült abban, hogy ki lesz a főigyező, ki lesz a bíró, stb., míg a tömegek érdekeivel senki sem törődött, hátrár az uralkodóosztály a »Szerb Vajdaságot« a szerb nép érdekeivel akarta azonosítani és feltüntetni.

Vajdaság önkormányzata a népfelszabadító harcban vált valóra s ezért elválaszthatatlan összefüggésben áll a népi forradalommal. Az önkormányzati jogok létét és fejlődését a népfelszabadító mozgalmatól elválasztani tehát nem lehet, mert az önkormányzat népi vívmány. Ennek kiharcolásában s megerősítésében a szláv dolgozókon kívül résztvettek és vesznek a magyar kisebbség legjobbjai és dolgozó tömegei is. Emlékezzünk éharcosainkra, a Petőfi-brigád harcára és áldozataira, a rohammunkásokra, újíttókra s a többi magyar dolgozóra.

Az önkormányzati jogok nem hullottak az égből. Történelmi fejlődésükkel kapcsolatban megemlítiük, hogy államterületünk teljes felszabadulása előtt már megalakult és működött Vajdaság Népfelszabadító Főbizottsága. Ez a hatalmi szerv természetszerűleg önkormányzati jogokat gyakorolt. A jogok teljes kibontakozása a gyakorlat terén azonban a felszabadulással vált lehetséges. A történelemben tehát Vajdaság a felszabadító háború során és a felszabadulással lett önkormányzati tartomány. Látjuk, hogy az önkormányzatnak megvalósulását a népi forradalom győzelme s a népi állam kiharcolása tette lehetővé. Ezért Vajdaság önkormányzata szemszögéből a népfelszabadító mozgalom győzelme és népi államunk kiharcolása annyit jelent, mint történelmi előfeltétel. Győzelem és népi állam nélkül Vajdaság önkormányzatáról nem lehet beszélni. Ebben látjuk a történelmi kapcsolatot Vajdaság önkormányzata és az 1943. november 29.-én hozott határozatok között.

Vajdaság nemzetiségileg igen tarka, azaz soknemzetiségű. Lakik itt szerb, crnogórai, horvát, magyar, szlovák, román, ruszin és elszórtan akadnak más nemzetiségűek is. A szerbek Vajdaság lakosságának felét képezik, illetve a többi jugoszlávval a lakosságnak körülbelül 60 százalékát. A szerbek után a magyarság a legerősebb népi, etnikai csoport Vajdaságban. Mint látható, Vajdaság soknemzetiségű tartomány. Ezért a nemzeti illetve a nemzetiségi kérdés helyes megoldása tartományunk számára is központi és alapvető kérdés. Ennek a kérdésnek lenini-sztalini megoldása nagy jelentőséggel bír nemcsak tartományunk és a magyar kisebbség számára, hanem Szerbia és Jugoszlávia társadalmi és államéletére vonatkozóan is. Vajdaság önkormányzata figyelemmel ezen különféle sajátosságokra történelmi szükségsze-

rűség. Vajdaság nemzetiségi, gazdasági és társadalmi különlegessége és összetétele indokolta tette az önkormányzatot. A régi letűnt élnyomó rendszer mindezen körülményekre nem volt figyelemmel s a szerb nép elnyomása mellett háttérbe szorította a kisebbségeket is.

A nemzeti kérdésnek egyetlen helyes megoldása az egyenjogúság és egyenlőség a testvériség és egység szellemében. Ezt a kérdést nálunk kiválóan oldottuk meg, úgy ahogyan Lenin és Sztálin tanították. — jelentette ki nemrégén Tito Marsall Lyubnyanában a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémia ünnepi ülésén. A nemzeti kérdés helyes megoldása nélkül nem lehetne építeni a szocializmust, sem a gazdasági tervet megvalósítani. A kérdés megoldása forradalmi úton történt. Tito Marsall megállapította azt is, hogy a népi demokrácia egyetlen állama sem annyira soknemzetiségű, mint a mi országunk. Náluk a szocializmusha vezető út kevésbé szövődményes, mint nálunk. Náluk alapvető az osztálykérdés, míg nálunk úgy a nemzeti kérdés, mint az osztálykérdés.

A valóságban már korábban élvezett önkormányzati jogok iktatódtak be, úgy a jugoszláv szövetségi, mint a szerb népköztársasági alkotmányba. Így a szövetségi alkotmány megállapította, hogy Vajdaság a Szerb Népköztársaság keretében önkormányzati tartomány (2 szak. II. bek.). Ezen általános rendelkezésen kívül a szövetségi alkotmány XI. fejezete kifejezetten az önkormányzati tartomány államhatalmi szerveiről rendelkezik. Az önkormányzati tartomány jogait és hatáskörét részleteiben a köztársasági, tehát jelen esetben a szerb népköztársasági alkotmány határozza meg. (103 szak.) Azonkívül Vajdaságnak van egy alapokmánya, azaz statutuma, amely pontosan körülírja az önkormányzat jogait, mibenlétét a szövetségi és a köztársasági alkotmánnyal összhangban (104 szak.) Megemlítjük, hogy a szövetségi alkotmány általában megállapítja, hogy az önkormányzati tartomány államhatalmának legfőbb szerve a szkupstina, melyet a tartomány lakossága három évre választ. A szkupstinának végrehajtó és közigazgatási főbizottsága van. (105 szak.).

A szövetségi alkotmány után a Szerb Népköztársaság alaptörvénye, azaz alkotmánya a IX. fejezetben részletesebben rendelkezik a Vajdaság önkormányzatáról. Ez az alkotmány államhatalmi és közigazgatási vonalon Vajdaság hatáskörébe utalt különböző teendőket és aktusokat. Az önkormányzat hatáskörébe tartozik többek között: a tartomány gazdasági és kulturális fejlesztése, a tartományi jellegű ipar s egyéb vállalatok irányítása, a tartomány gazdasági terve és költségvetése, az összes nemzetiségi kisebbségek egyenjogúságának teljes megvalósításáról való gondoskodás, a törvények tisztelete és a polgárok jogainak biztosítása, bíraskodás, iskolaügyek, társadalmi gondozás, népegészség, kulturális intézmények, stb. (90 szak.) A szerb alkotmány szintén leszögezi, hogy a szkupstina a tartomány legfőbb államhatalmi szerve s hatáskörébe tartozik a statutum meghozatala, végrehajtó főbizottság megválasztása, költségvetés, a gazdasági terv, stb. (91 szak.).

A Végrehajtó főbizottság a szkupstinának tartozik felelősséggel s gondoskodik a szövetségi és a népköztársasági törvények végrehajtásáról valamint saját utasításainak, rendelkezéseinek megvalósításáról. (101 szak.) Az önkormányzati alapokmány a szerb szkupstina jóváhagyására szorul. (13 szak.)

Alkotmányaink világos és szabatos rendelkezéseket tartalmaznak

polgáraink egyenlőségéről tekintet nélkül nemzetiségre, fajra és vallásra. Azonkívül külön szakaszokban garantálják a nemzetiségi kisebbségek kulturális fejlődésének és nyelvük szabad használatának jogát és védelmét. Ebből is látszik, hogy kisebbségeink tekintetében nem u. n. kultúr-
autonómiáról, hanem teljes politikai, gazdasági s mindenirányú egyenlőségéről és egyenlőségről van szó.

Miben látjuk tehát végül Vajdaság önkormányzatát? A jogokban, azokban a különleges jogokban, amelyek különös jogállást biztosítanak a Vajdaság számára a Szerb Népköztársaság, illetve a szövetségi Jugoszlávia keretében. A Vajdaságnak van önálló képviselője, parlamentje, azaz szkupstinája s legmagasabb végrehajtó szervezete, a Végrehajtó Főbizottság, Székhelyük Noviszád. Az igazságszolgáltatás terén önkormányzati jogaink a vajdasági Legfőbb Bíróság intézményén keresztül jutnak kifejezésre. Továbbá, Vajdaság lakossága egyenlő feltételek mellett közvetlenül választ és küld képviselőket a jugoszláv szövetségi és a szerb népköztársasági törvényhozó képviselőbe, azaz szkupstnába.

Amint láttuk, a felszabadulás után az önkormányzati jogok bekerültek a szövetségi és a köztársasági alkotmányba. A vajdasági parlament illetve szkupstina jogainál fogva 1948. május 24-én szintén alapokmányba foglalta a vajdaságban már korábban is élvezett önkormányzati jogokat. Ezt az alapokmányt hívják statutumnak, amiről már fentebb emlékeztünk. Jóváhagyás végett 1948. október 30-án került a szerb szkupstina elé, amely egyhangúlag helybenhagyta s ezáltal megerősítette a fennálló különleges önkormányzati helyzetet.

Alkotmányainkkal összhangban Vajdaság statútuma is megerősítette a polgárok egyenlőségét a törvény előtt valamint általános egyenjogúságot tekintet nélkül nemzetiségre, fajra és vallásra. Azonkívül a statútum is kifejezetten biztosítja a nemzetiségi kisebbségek kulturális fejlődésének jogait és védelmét, valamint nyelvük szabad használatát. (3 szak.) Önkormányzatunk legfőbb feladatai közül tartozik a statútum szerint is, a nemzetiségek egyenjogúságáról való gondoskodás. (8 szak. 4 p.) Nálunk a büntetőtörvény sújtja azokat, akik más nemzetiséget gyalázzák vagy gyűlöletet szítanak ellene. Látjuk tehát, hogy a vajdasági statútum megerősítése a kisebbségi jogok megerősítését is jelenti egyben, tehát közvetlen jelentősége van a magyar kisebbség számára is. A helyes kisebbségi politikára vonatkozóan elég példaként megemlíteni egy tény: az 1947/48 tanévben Vajdaságban 672 magyarnyelvű elemi iskola, 44 magyarnyelvű gimnázium és 2 tanítóképző működött. Mindehhez a kormányzat biztosította és biztosítja az anyagiakat.

Az önkormányzattal oldódott meg a leghelyesebben az államhatalmi és közigazgatási rendszer kérdése Vajdaságban. A vajdasági önkormányzatnak, mint láttuk, alkotmányos és törvényes kötelessége, hogy, a többi között, a magyar kisebbség is egyenjogúságban részesüljön az élet minden terén. A magyar tehát nem másodrendű nép, hanem egyrangú a többivel a szabad népek demokratikus államközösségében.

A letűnt nemzetközi kisebbségvédelmi rendszerrel szemben az új Jugoszlávia nemzetségeinek nincs szüksége nemzetközi szerződésekre. Népi államunkat nem kellett a kisebbségi jogok megadására felszólítani, mert népeink közös harcának vívmányai ezek és a népujalom biztosította is azoknak valóraváltását. A kisebbségek helyzete tehát nem a nemzetközi u. n. kisebbségvédelemtől függ, hanem a népi demokratikus alkotmánytól és így szellemű statútumtól, illetve alapokmánytól.

Alkotmányos helyzetét illetően Vajdaság nem állam, nem független terület, illetve önálló államegység. Vajdaság a Szerb Népköztársaság államkeretébe tartozik, azonban, mint láttuk, külön jogai is vannak. Felfogva nem egyszerű terület, hanem önkormányzati tartomány.

Az előadottakból mindenképpen láthatja, ha akarja, hogy nálunk a nemzeti kérdést a nemzetköziség elveinek következetes alkalmazásával oldottuk meg, nem pedig a kispolgári nacionalizmus alapján. Tehát nem a nacionalizmus, hanem az internacionalizmus alapján, amely szocialista patriotizmust is jelent. Ennek kapcsán Vajdaság statutumának megerősítése alkalmából a képviselőházban Sztambólics, szerb népköztársasági miniszterelnök és Prjeda Mosa, a prezidium elnökhelyettese, kiemelték, hogy az ismert rágalomhadjárat során a nemzeti kérdéssel kapcsolatban akadtak olyan »bíráloink« is, akik még csak most kezdtek beszélni arról, vajon megadják-e a polgári jogokat nemzetiségi kisebbségeinknek. Ugy látszik a csehszlovák »kritikusok« saját szemlélve még a gerendát sem akarták meglátni. Rágalmazó kijelentések és állításaik állítólagos nacionalizmusunkról, annyira alaptalanok, hogy sajtó maguk sem bíhetnek bennük.

Míg Jugoszláviában a magyar kisebbség jogai összességét fenntartás nélkül és háborítatlanul élvezi, nem mondhatjuk ugyanezt a magyarországi jugoszláv kisebbségről. Magyarországon a »nemzetköziség« nevében sorozatosan megsértik, csorbítják és szűkítik a jugoszláv kisebbség jogait. Annakidei én sajtónk értesített a jugoszláv kisebbség vezetőinek letartóztatásáról, szervezeteik élére komaszárokat neveztek ki, egyetlen parlamenti képviselőjüket pedig a választók minden megkérdése nélkül, megfosztották mandátumától. Tévednek Pártunk magyarországi »bíráloji« ha azt hiszik, hogy ilyen intézkedésekkel, vagy országunk és népeink méltatlan rágalmozásával el tudják véltünk fogadtatni a Tájékoztató Iroda alaptalan vádjait. Nem tőlük kérni a jugoszláviai magyarság mi az igazság Jugoszláviáról és annak Kommunista Pártjáról. Mi, jugoszláviai magyarok, nemzeti szabadságunkkal, gazdasági és mindenirányú kulturális fejlődésünkkel élő példaként bizonyítottuk, hogy Pártunk és annak központi vezetősége a nemzetköziség útján vezeti munkásosztályunk és dolgozó népünk harcát. Pártunk és Tito útjáról bennünket semmivel se lehet letéríteni, mert a marx-lenini tanokban sehol sem akadhatunk olyan tételre, hogy épp az ellenkezőjét higgyük annak, amit sajtó szemünkkel látunk és sajtó érzékeinkkel mint megfogható ténnyt érzékelünk. Képtelenség az, hogy a magunk élvezte jogok ellen forduljunk.

A mondottakat összegezve kiemeljük, hogy az önkormányzat által megszünt a régi nagyserb hegemonia a Vajdaságban. Az önkormányzat mindenben megfelel a Vajdaság lakosságának, úgyszintén a szerb, mint a magyar, vagy a többi népek akaratának. Vajdaság statútuma egyben népi államunk alkotmányrendszerének befejezése, alkotmányfejlődésünk különös okmánya s ezért nagy a jelentősége nem csak a népi életben, hanem a szocialista államélet tekintetében is.

»A Párt feladata a nemzeti kisebbségek lennálló jogainak szilárdítása és biztosítása, hogy lehetővé váljék nemzeti kulturájuk zavartalan fejlődése (A JKP programja).